

נא לשמור על קדושת העלון
אין לקרוא בשעת התפילה.
מומלץ לקרוא בשולחן שבת!

לע"נ מורנו ורבנו הגאון ר' עובדיה יוסף בן ג'ורג'יה

בס"ד גיליון: 1173

הדלקת הנר: 19:02 צאת השבת: 20:03 רבינו תם: 20:42 (לפי אפיק ת"א),
הפטרת השבוע: ותאמר ציון (ישעיה מט).

אוצרות הפרשה

פרשת "עקב"

"והסיר ה' ממך כל חולי וכל מדווי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שונאידך" [ז, טו]. המפרשים דנו בצורך לכתוב: "וכל מדווי מצרים הרעים... לא ישימם בך", אחרי שכבר כתוב: "והסיר ה' ממך כל חולייך"? יש שבארו שמכות מצרים, בזמנו, היו גם אצל היהודים, אלא שהם לא ניזוקו מהן. איזשהו רושם מהמכות, ריחן וטעמן דבק בהם... כלפי זה הוסיפה התורה ואמרה: "וכל מדווי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך". ישנו פרוש נוסף: הרב חיד"א בספרו "מחזיק ברכה" דן בשאלה שנשאל אביו, רבי יצחק זרחיה זצ"ל, על ידי הגאון רבי אליעזר נחום זצ"ל, אודות מי שהכניס את עצמו למקום סכנה, וניצל ממנה. האם צריך לברך "ברכת הגומל" או לא? הוא מביא את הדוגמא המובאת בחז"ל על "ארבעה שנכנסו לפרדס", שממנו יצא רבי עקיבא בשלום. "פרדס" זה הוא "מקום סכנה", והראיה – ששלושת האחרים נפגעו: בן זומא הציץ ונפגע, בן זומא הציץ ומת, אלישע בן אבויה קצץ בנטיעות (יצא לתרבות רעה).

יש לדון, האם רבי עקיבא היה חייב ב"ברכת הגומל"? מחד גיסא הוא ניצל מסכנה, והריהו בכלל אלו החייבים בברכה. אולם מאידך גיסא הוא הכניס את עצמו לתוך הסכנה! אף אחד לא ביקש ממנו להיכנס לפרדס! דוגמא נוספת: האם יצחק אבינו, כשחזר מן העקדה, היה חייב בברכה זו?

בחז"ל מוזכר שיצחק בירך ברכת "מחיה המתים": "כיון שהגיעה החרב על צווארו – פרחו ויצאה נפשו של יצחק, וכיון שהשמיע קולו מבין הכרובים ואמר לו: 'אל תשלח ידך אל הנער' – חזרה נפשו לגופו, וקם ועמד על רגליו, וידע יצחק שכך המתים עתידים להחיות, ופתח ואמר: 'ברוך אתה ה' מחיה המתים'". אולם לא נזכר אם ברך "ברכת הגומל".

גם כאן: מחד גיסא הוא ניצל ממיתה, אולם מאידך גיסא הוא זה שפשט את צווארו לעקדה. דוגמא נוספת – המשנה במסכת יומא אומרת על הכהן הגדול, היוצא ביום הכיפורים מקודש הקדשים: "ויום טוב היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקודש". זאת משום שהכניסה לקודש הקדשים הייתה מסוכנת. הרבה כהנים גדולים לא יצאו משם חיים. וגם כאן נשאלת השאלה: האם הכהן הגדול, שבי"ה יצא חי, חייב בברכת הגומל?

רבי יצחק זרחיה זצ"ל נוטה לומר, שאדם שהכניס את עצמו, מרצונו, לסכנה – אינו חייב לברך! לפי זה הוא פוסק שאדם שהחליט על דעת עצמו לנסוע מעבר לים, או מעיר לעיר, חייב לברך רק אם היה לו איזשהו הכרח לנסוע – לצרכי פרנסה, ביקור קרובים שהוא חייב בכבודם וכדומה. אולם על נסיעה "בהתנדבות" – אינו חייב לברך. אמנם רבי אליעזר נחום זצ"ל חולק עליו, ולהלכה גם במקרה הזה מברכים.

הרב יוסף בן מיגאש, רבו של רבי מימון – אבי הרמב"ם, כותב שאדם שלקח הלוואות, ומשלא פרע את חובותיו הכניסוהו לבית האסורים – ביציאתו משם חייב לברך ברכת 'הגומל'. אף על פי שבודאי היה זה הוא שהכניס את עצמו לבית האסורים, מכל מקום מסתבר שההלוואות שנטל על עצמו לא היו ללא סיבה הכרחית. הוא לא נטל אותן כדי להמר, אלא לקיים את עצמו ואת בני ביתו, ולכן ברור שחייב לברך.

מעין זה כותב רבי חיים פאלאגיי זצ"ל בשו"ת "לב חיים" במעשה שהיה באיזמיר באחד, שלא עליכם, רצה לשלוח יד בנפשו ושתה רעל. אלא שבאו רופאים והצליחו להציל את חייו. הוא חזר לאיתנו, ובא לשאול אם חייב לברך "ברכת הגומל", אחרי שהוא בעצמו הכניס את עצמו בידים לסכנה? הרב פסק לו שיברך.

לפי זה נראה לבאר את הכפילות בפסוק: "והסיר ה' ממך כל חולייך" – מכות כאלו שאדם הביא על עצמו, "וכל מדווי מצרים הרעים" – גם מכות הדומות למכות מצרים, שבאו מאליהן, בלי שהאדם גרם להם שיבואו – "לא ישימם בך". את כל סוגי המכות הללו יסיר מאיתנו ה', ונתנם בכל שונאידך" (דורש ציון).

"השמור לך... פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת... ורם לבבך ושבחת את ה' אלוהיך..." [ח, יא-יב].

ספר המשפיע רבי אלימלך בידרמן שליט"א: לאחד מאנשי העסקים המצליחים והעשירים בארצות הברית מגיעים מדי יום יהודים רבים מהארץ ומהעולם, כדי לבקש עזרה ותמיכה פספית. איש העסקים הוא יהודי עונתו וירא שמים, ופותח את דלת ביתו לכל דורש ואינו משיב ריקם אף אחד.

בביתו מעסק "סדרן", שתפקידו לקבל את האורחים ולהורות לכל אחד איך למצא את הדרך ב"ארמון" הגדול לתדרו של הגביר. באחד הימים החליט סדרן הבית, שבמקום לנטר את דרכם של מבקשי הצדקה במשעולי הבית עד לתדרו של הגביר, הוא יתלה שלטים בצורת חצים, שיכונו את דרכם של הבאים ויורו להם להיכנס לפנות – מימנה או שמאלה... על השלטים היה כתוב בגדול "בעל הבית". כך צעדו האנשים לפי החצים מבלי לשאל את הסדרן שאלות מיותרות.

יום אחד הגיע איש אביון ומר-נפש מארץ ישראל. הסדרן קבל את פניו והורה לו ללכת בכיוון החצים. העני צעד על פי הכונת השלטים עד שהגיע לתדר המבקש. איש העסקים קבלו לפה והורה לו לשבת, ואז אותו עני פנה אליו בתקיפות: "אתה לא חושב שאתה מתנהג בחצפה? מה פשר השלטים הרבים בהם הכתרת את עצמך כבעל הבית? וכי אתה קורא לעצמך 'בעל הבית'? בעל הבית יש רק אחד, והוא בורא עולם לבדו! הוא אשר ממית ומחיה, מוריש ומעשיר, רופא חולים ומתיר אסורים, אתה בסך הכל פקיד שול! הוא הפקיד בידך ממון כדי שתנהלו בתבונה ותדאג לאחיד האמללים, אך ברגע אחד הוא יכול לקחת ממך הכל, ומניין לך העזות לקרא לעצמך בשם בעל הבית?!"

איש העסקים היה המום. מעולם לא קבל צעקות וגערות מאנשים שפאו לבקש נדבה. הוא רצה לזרק את החצפון לכל הרוחות, אך מיד חשב לעצמו – "בפראזה יש בזה רמז מן השמים שעלי לתקן את מעשי...".

הוא החליט לנהל באפוק ובאצילות ואמר לעני: "אני מודה לך מקרב לב על הערתך, ומבטיח לתקן את הדבר". לבסוף, נתן הגביר לעני צ'ק גדול פי עשרה מהסכום שהוא רגיל לתן לכל עני, ונפרד ממנו במלות הוקרה על התוכחה... ואכן,

לרפואת יוסף בן תמר חייו, יוסף בן זולכח חייו, אמיר בן דורית חייו, מרדכי בן שרה חייו, דניאל בן רותם חייו, מיכל אפרת בת דיאנה חייו, נדב חיים בן אירית חייו.

עוד באותו היום הורה הגביר להחליף את כל השלטים. במקום "בעל הבית" נכתב "מנהל", בהקרה שה' יתברך הוא בעל הבית, ואני רק המנהל הקטן שנמצא תחתיו, ומפקד לנהל את הכספים שהקב"ה הפקיד בידי על מנת להעניקם לבניו... למחרת, הבחין איש העסקים במסד שבחדרו, כי באחד החדרים התפוצץ צנור. החדר עמד להיות מוצף במים, דבר שעלול היה לקלקל את המכונות והרהיטים היקרים שהיו שם. האיש קרא לעוזרת הגוייה שהיתה בחדר הסמוך ובקש ממנה לסגור את הצנור בדחיפות. העוזרת העמידה פנים כלא שומעת. הגביר מבקש שוב, אך היא לא מגיבה... לבסוף רץ הגביר בעצמו וסגר את הצנור, אך בגלל העכוב נגרם נזק בלתי הפיך לאחד המכשירים היקרים. איש העסקים נזף בעוזרת הגוייה שלא שמעה לקריאתו, ונתן לה מכתב פטורין. העוזרת הממרמרת באה לביתה, וספרה לבעלה הגוי בבכי: "בעל הבית פטר אותי..."

הבעל רתח מזהם. הוא הצפין כלי נשק בבגדו, ונרץ לכיוון ביתו של העשיר. בהגיעו, הצליח לנצל רגע של הסח הדעת של שומר הפתח, ונכנס לבית. עם כניסתו הבחין בשלט: "למנהל - שמאלה", וכך המשיך לרוץ לפי הוראות החצים, עד שהגיע לחדרו של המנהל, ואז ביר בזה: "אתה המנהל?", העשיר השיב בחיוב. הגוי שאלו: "איפה נמצא פה בעל הבית?". איש העסקים חיך והצביע לשמים, כשפגנתו היתה לומר שה' הוא בעל הבית... הגוי הבין כי בעל הבית נמצא בקומה למעלה ונרץ במדרגות. העשיר שם לב להתנהגות המחשידה של הגוי, ומהר לנעול את דלת הדרו ולהזעיק את המשטרה. לאחר כמה דקות השוטרים הגיעו ונצרכו את הגוי, שתכנן להרג את בעל הבית שפטר את אשתו. העשיר הביט לשמים ואמר בהתרגשות: "ריבונו של עולם, רק אתה בעל הבית! אלו הייתי כועס על אותו יהודי שהוכיח אותי אתמול, והייתי ממשיך לקרוא לעצמי 'בעל הבית', מן הסתם כבר לא הייתי בין החיים!"... (אחת שאלת).

"ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני..." [מתוך ההפטר]

כנסת ישראל אומרת לקב"ה: "עזבני ה' וה' שכחני". ומה עונה הקב"ה לישראל! "התשכח אישה עולה מרחם בן ביטנה?" – האם תשכח אישה את העולל שלה? כלום תחדל אישה מלרחם על בן בטנה?! אפילו אם יתכן, שיארע דבר בלתי מצוי כזה, שאימהות מסורות תשכחנה – "אנוכי לא אשכחך". בגמרא מובא: "ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני" – הינו עזובה הינו שכוחה. אמר ריש לקיש, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, אדם נושא אישה על אשתו הראשונה, זוכר את אשתו הראשונה תמיד. אתה עזבתני ושכחתני? אם נפטרה אשתו הראשונה של אדם, חס ושלום, או שגרש את אשתו הראשונה, ויש לו ילדים קטנים ועדיין הוא צעיר לימים, אומר הוא לעצמו: "מה, אני אישאר בלי אישה?". הולך ולוקח אישה שנייה, אך מדי פעם זוכר הוא את האישה הראשונה... ולא יתכן שישכח לחלוטין את אשתו הראשונה.

עם ישראל אומרים לקב"ה: אתה עזבת אותנו, ואתה אפילו לא זוכר אותנו! בפסוק בשיר השירים נאמר: "דומה דודי לצבי או לעופר האיילים". הצבי והעופר – אף אם הם מתרחקים, חוזרים הם למקומם. וטבעו של הצבי, שבעת שהוא רץ, מביט הוא לאחוריו. אנחנו מבקשים מהקב"ה, שעל אף שאנחנו בגלות, ועל אף שהעסנו את בוראנו בעוונותינו, והוא כביכול התרחק מאתנו – אנא, יביט לאחוריו ולא ישכחנו, ואף ישוב אלינו ויגאלנו. אמרו ישראל לפני הקב"ה: "אתה זוכר לנו עד היום את עוון העגל, שאמרנו: 'אלה אלוהיך ישראל אשר העלך מארץ מצרים', ואמרת לנו: 'וביום פוקדי ופקדתי עליהם חטאתם'". אומר להם הקב"ה: "לא, גם 'אלה' תשכחנה. גם את האמירה שאמרתי בחטא, 'אלה אלוהיך ישראל' – מאחר שכעת חזרתם בתשובה, אני שוכח לכם ומוחל לכם על כך".

שוב באים ישראל ואומרים לפני הקב"ה: "שמא כמו שאתה שוכח את מעשה העגל, שוכח אתה גם את מעמד הר סיני, בו קיבלנו את התורה ואמרנו 'נעשה ונשמע'!". עונה להם הקב"ה: "ואנוכי לא אשכחך". אני זוכר לכם את מעמד הר סיני, שאמרתי לכם: 'אנוכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים', ואמרתם: 'כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע'".

"לא אשכחך" – את מעמד הר סיני לא אשכח. את העוונות שעשיתם אני שוכח, אבל לא את הזכויות. רמז יש לכך בהפסרת פרשת שופטים: "אנוכי אנוכי הוא מנחמכם" – הקב"ה יגאל אותנו מגלותנו המרה בזכות "אנוכי" של קבלת התורה בסיני. בעת שרצה הקב"ה לתת את התורה, הלך תחילה אצל כל האומות. כל אומה ואומה שאלה מה כתוב בה, ולא חפצה שום אומה לקבל את התורה. רק עם ישראל ענו מיד: "כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע", וקיבלו את התורה. בזכות "אנוכי" של עשרת הדברות, יאמר לנו הבורא יתברך "אנוכי אנוכי הוא מנחמכם", ויגאלנו בקרוב. אמרו חז"ל: "כל העושה מצווה אחת בעולם הזה, מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא, שנאמר: 'והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך'. וכל העובר עברה אחת, מלפפתו ומוליכתו ליום הדין, שנאמר: 'ילפתו אורחות דרכם'".

מי "מקדמתו" ומי "מלפפתו"? מדובר על המלאך, שנברא מכל מצווה ומכל עברה שאדם עושה. על המצוה נאמר "מקדמתו", ועל עברה נאמר "מלפפתו". מה ההבדל ביניהם? כאשר מזמינים אדם לחתונה או לסעודה, אין צורך לאחוז בידו ולתפסו בחזקה, שמא ישתמט ויברח. הוא ירצה לבוא לאכול ולשתות ולשמוח. אבל אם מוליכים אדם לגרדום להריגה, ודאי צריכים המוליכים אותו לאחוז אותו ביד חזקה, שאם לא כן יברח מהם.

כן הוא הדבר – אומר המהרש"א – גם לענייננו: אדם זכאי, שהלך כל ימיו בדרך הישר לפני השם יתברך, ואת מה שפגם וקלקל, תיקן, ושב בתשובה בעודו בחיים – כשנפטר ובא לעולם הבא, באים לקראתו כמה כתות של נשמות צדיקים וכמה מחנות של מלאכי השרת. במיוחד מקדימים את פניו אותם מלאכים שנבראו על ידי מעשיו הטובים. כל אלה באים לקראתו בקול צהלה ורינה, בשירים ותשבחות, מרקדים לפניו ומביאים אותו לגן עדן בקולי קולות של הילולה ושמחה, ומכריזים לפניו: "יפנו דרך לצדיק פלוני בן פלוני שבא עתה! וכך מעשיו אשר עשה, כך וכך תורתו ותפילתו שסיגל בעודו בחיים!", ועושים לו כבוד גדול שאין לתאר ולשער.

על כן אמרה הגמרא אצל הצדיק לשון "מקדמתו", כי המלאכים אינם צריכים לאחוז בידו ולהוליכו בחזקה, כי בטוחים הם שלא יברח מהם, מי לא ירצה לרוץ למקום עונג כזה, עין לא ראתה? הם רק מקדימים והולכים לפניו, כדי להראותו הדרך שילך בה אחריהם.

אבל אם האדם אינו זכאי, ועושה עברות כל ימיו – כשנפטר, באים מלאכי חבלה. בפרט אלה שברא בעצמו בעוונותיו המרים. הם לבושים שחורים ומתעטפים שחורים, ובאים עליו בקול יללה ובכי וצעקה. הם מכריזים עליו: "אוי לפלוני בן פלוני שיצא מן העולם ריקם מזכויות, ריקם ממעשים טובים!" ומפרסמים מעשיו הרעים בעולמות העליונים, ואז מוליכים אותו לגיהנום בחרפות ובביזיונות. לפי שהוא יודע היטב מה מצפה לו שם, לא יחמוד כלל להגיע למקום ההוא. למקום כזה צריכים להוביל אותו. כאן העבירה "מלפפתו", כלומר, המלאכים תופסים אותו בכוח ומוליכים אותו לגיהנום.

כמה ראוי לנו להיזהר ולהישמר מכל חטא ועוון, ולרוץ אחר כל מצווה ומצווה שבתורה (דורש ציון).

זכות הלימוד בעלון זה תהיה לעילוי נשמות: ר' נוראל חזני בן מרים ויעקב ז"ל, לע"נ מרת מונירה חזני בת כורשיד ז"ל, לע"נ מרת פארי בת מונירה ז"ל, לע"נ ר' עזריאל בן שרה ז"ל, לע"נ מרת מנסורה בת כשור ז"ל, לע"נ יוסף בן הלל ז"ל, לע"נ אליהו בן אסתר ז"ל, לע"נ יצחק בן ליבה ז"ל, לע"נ ברוך בן כאהה ז"ל, לע"נ סוסן בת ויקטוריה ז"ל, לע"נ טובה בת כורשיד ז"ל, לע"נ מסעוד בן פרהנג ז"ל, לע"נ אלהם בת שהנג ז"ל, לע"נ דוד בן רבקה ז"ל, לע"נ ענת בת אסתר ז"ל, לע"נ יצחק בן מרים ז"ל, לע"נ מרים בת שמה ז"ל, לע"נ אברהם בן סולטנה ז"ל, לע"נ יונה בן אסתר ז"ל, לע"נ לי כהן בת פולין ז"ל, לע"נ משה בן רינה תחיה ז"ל, לע"נ שמואל בן קדינה ז"ל, ולע"נ כל נפטרי עם ישראל.

למעוניינים בהפצת העלון: 03-5592523. לקבלת העלון בדוא"ל, שלחו בקשה ל: otzarot.hparasha@gmail.com